

Aradus brevicollis: een nieuwe schorswants voor Nederland (Heteroptera: Aradidae)

Gerwin van de Maat
Berend Aukema

TREFWOORDEN

Dood hout, faunistiek, pyrofiele soort

Entomologische Berichten 80 (5): 170-172

De familie van de schorswantsen (Aradidae) bestaat uit onopvallende, zeer platte wantsen, die in de regel leven van schimmels op dood hout. Op de Nederlandse lijst van deze familie stonden tot dusver zeven soorten en in dit artikel melden wij een achtste soort: *Aradus brevicollis*. Het is een boreomontane soort, die vooral voorkomt op dood hout van dennen en een voorkeur lijkt te hebben voor brandvlaktes.

Schorswantsen

Aradidae of schorswantsen leven op enkele uitzonderingen na onder schors van door houtschimmels aangetaste bomen en in dood hout, waar ze zich voeden met de inhoud van schimmel-draden of sap uit de vruchtlichamen (mycofagie). Ze zijn opvallend plat en daardoor goed aangepast aan het leven onder schors. Wereldwijd telt de familie meer dan 2.050 beschreven soorten, verdeeld over ongeveer 285 geslachten en acht sub-families (Schuh & Weirauch 2020). In Nederland kwamen tot op heden zeven soorten voor, twee van het geslacht *Aneuris* en vijf van het geslacht *Aradus* (Aukema & Hermes 2016). België telt met acht soorten een vergelijkbaar aantal (Bagnée et al. 2003) en op één na dezelfde soorten (tabel 1). De schorswantsenfauna van de Lage Landen is daarmee ten opzichte van die van de ons omringende landen echter zeer beperkt: Duitsland telt 22 soorten en Frankrijk zelfs 28 (Aukema 2018). Wij hebben simpelweg te weinig oude bossen. Bovendien worden de bossen te 'netjes' onderhouden, waarbij veel dood hout wordt verwijderd. Gelukkig lijkt wat het laatste betreft de mentaliteit te veranderen en dringt het besef door dat dood hout van groot belang is voor de biodiversiteit.

Aradus brevicollis

In deze bijdrage wordt de eerste vondst in ons land van *Aradus* (*Aradus*) *brevicollis* Fallén, 1807 (figuur 1) besproken. De eerste auteur fotografeerde op 3 mei 2020 een mannetje van deze soort, gevonden onder schors van een dode grove den *Pinus sylvestris* in een gemengd bos op het Landgoed Noetselerberg in Hellendoorn (figuur 2-3). Dit landgoed maakt deel uit van het stuwwallencomplex de Sallandse Heuvelrug. Een dag later werd het dode hout op de vindplaats nog eens grondig onderzocht, maar er werden geen dieren meer gevonden. De vindplaats is opmerkelijk, omdat hier in 2011 ook de eerste Nederlandse exemplaren van *Aradus* (*Aradus*) *betulae* (Linnaeus, 1758) werden waargenomen (Aukema 2011). Deze soort wordt inmiddels met enige regelmaat aangetroffen in de provincies Overijssel, Gelderland en Utrecht (waarnemingen bestand EIS Werkgroep Heteroptera). Wellicht wordt het veranderende bosbeleid hier zichtbaar.

Verspreiding

Aradus brevicollis staat te boek als een boreomontane soort, die voorkomt in Noord-Europa en het noordelijk deel van Midden- en Oost-Europa tot in Siberië (Wachmann et al. 2007). Ze komt in Europa voor in Duitsland, Finland, Hongarije, Letland, Litouwen, Nederland, Noorwegen, Oekraïne, Oostenrijk, Polen, Noord- en Midden-Rusland, Tsjechië, Wit-Rusland, Zweden en Zwitserland. Aansluitend komt ze voor in Siberië tot in het Verre Oosten (Heiss & Péricart 2007). De populaties in Midden-Europa worden beschouwd als ijstijdrelicten. In Duitsland is de soort van noord naar zuid bekend uit Schleswig-Holstein, Brandenburg, Niedersachsen, Sachsen-Anhalt, Sachsen en Rheinland-Pfalz (Heiss & Péricart 2007). Ze is in Duitsland echter overal zeldzaam en wordt met uitsterven bedreigd (Hoffmann & Melber 2003, rode lijstcategorie A1).

1. Mannetje van *Aradus* (*Aradus*) *brevicollis*, Noetselerveld (Overijssel), 3.v.2020. Foto: Gerwin van de Maat

1. Male of *Aradus* (*Aradus*) *brevicollis*, Noetselerveld (provincie of Overijssel), 3.v.2020.

2. Habitat van *Aradus (Aradus) brevicollis* in het Noetselerveld (Overijssel). Foto: Gerwin van de Maat
2. Habitat of *Aradus (Aradus) brevicollis* in the Noetselerveld (province of Overijssel).

Leefwijze

Aradus brevicollis wordt hoofdzakelijk gevonden op door zwammen aangetast dood hout van grove den *Pinus sylvestris*, zowel staande als op de grond liggende stammen en takken, maar ook op stobben en spaanders (Wachmann *et al.* 2007). In de literatuur zijn er echter naast een aantal vondsten op andere naaldbomen zoals spar *Picea* en zilverspar *Abies* ook vermeldingen van beuk *Fagus*, els *Alnus*, vuilboom *Rhamnus frangula* en wilg *Salix* (Heiss & Péricart 2007).

Johansson *et al.* (2010) vergeleken het voorkomen van *A. brevicollis* op zes percelen waar het dennenbos was afgebrand, met zes vergelijkbare plekken waar geen brand was geweest. Zij vonden *A. brevicollis* uitsluitend op de brandplekken. Ze kan dan ook gerekend worden tot de zogenaamde pyrofiële soorten; organismen die zich bij voorkeur ophouden op verkoold hout. De ook in Nederland en België voorkomende *Aradus signaticornis* (R.F. Sahlberg, 1848) heeft een vergelijkbare leefwijze (Hjältén *et al.* 2006). Doordat verbrand hout snel verteert, hebben populaties van beide soorten slechts een korte levensduur, waardoor vliegende exemplaren snel weer nieuwe brandplekken moeten opzoeken. Het onderhavige, niet op verbrand hout gevonden exemplaar zal een van deze rondvliegende exemplaren zijn geweest.

Dankwoord

Ernst Heiss, Innsbruck bevestigde onze determinatie. André van Loon maakte het kaartje.

3. Verspreiding van *Aradus (Aradus) brevicollis* in Europa.
3. Distribution of *Aradus (Aradus) brevicollis* in Europe.

Soort	Nederland	België
<i>Aneurus (Aneurodus) avenius</i> (Dufour, 1833)	+	+
<i>Aneurus (Aneurus) laevis</i> (Fabricius, 1775)	+	+
<i>Aradus (Aradus) betulae</i> (Linnaeus, 1758)	+	?
<i>Aradus (Aradus) cinnamomeus</i> Panzer, 1806	+	+
<i>Aradus (Aradus) corticalis</i> (Linnaeus, 1758)	?	?
<i>Aradus (Aradus) depressus</i> (Fabricius, 1794)	+	+
<i>Aradus (Aradus) signaticornis</i> R.F. Sahlberg, 1848	+	+
<i>Aradus (Aradus) versicolor</i> Herrich-Schaeffer, 1835	-	+

Tabel 1. Nederlandse en Belgische schorswantsen (Aradidae). *Aradus corticalis* werd in Nederland niet meer waargenomen sinds 1910 (Cobben 1987) en van *Aradus betulae* en *Aradus corticalis* zijn er voor België geen vermeldingen meer sinds Lethierry (1882). **Table 1.** Flat bugs (Aradidae) of the Netherlands and Belgium. *Aradus corticalis* was not recorded from the Netherlands since 1910 (Cobben 1987) and both *Aradus betulae* and *A. corticalis* were not recorded from Belgium since Lethierry (1882).

Literatuur

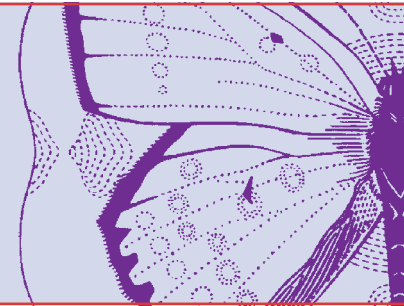
- Aukema B 2011. Nieuwe en interessante Nederlandse wantsen V (Hemiptera: Heteroptera). Nederlandse Faunistische Mededelingen 36: 1-7.
- Aukema B (red) 2018. Catalogue of the Palearctic Heteroptera. Beschikbaar op: <https://catpalhet.linnaeus.naturalis.nl> [geraadpleegd 25 mei 2020].
- Aukema B & Hermes DJ 2016. Verspreidingsatlas van de Nederlandse wantsen (Hemiptera: Heteroptera). Deel IV: Pentatomomorpha I (Aradidae, Lygaeidae, Piesmatidae, Berytidae en Pyrrhocoridae). EIS Kenniscentrum Insecten.
- Baugnée J-Y, Dethier M, Bruers J, Chérot F & Viskens G 2003. Liste des punaises de Belgique (Hemiptera Heteroptera). Bulletin de la Société royale belge d'Entomologie 139: 41-60.
- Cobben RH 1987. *Aradus signaticornis* in Nederland, en opmerkingen over enkele andere met *Pinus* geassocieerde Hemiptera (Heteroptera: Aradidae; Homoptera: Cercopidae). Entomologische Berichten 47: 33-38.
- Heiss E & Péricart J 2007. Hemiptères Aradidae, Piesmatidae et dipsocoromorphes euro-méditerranéens. Faune de France 91: 1-509.
- Hjältén J, Atlegrim O, Sandström F, Pettersson R & Rexstad EA 2006. Occurrence of flat bugs (Heteroptera: Aradidae) in burned and unburned forests. Entomologica Fennica 17: 130-135.
- Hoffmann H-J & Melber A 2003. Verzeichnis der Wanzen Deutschlands. Entomologische Nachrichten und Berichten, Beiheft 8: 209-272. [Entomofauna Germanica 6]
- Johansson T, Hjältén J, Stenbacka F & Dynesius M 2010. Responses of eight boreal flat bug (Heteroptera: Aradidae) species to clear-cutting and forest fire. Journal of Insect Conservation 14: 3-9.
- Lethierry M 1882. Hémiptères de Belgique. Bulletin ou Comptes-Rendus des Séances par la Société Entomologique de Belgique 1882: cxxxvii-cxxxix.
- Schuh RT & Weirauch C 2020. True bugs of the World (Hemiptera: Heteroptera). Classification and Natural History (Second Edition). Siri Scientific Press, Manchester.
- Wachmann E, Melber A & Deckert J 2007. Wanzen 3. Pentatomomorpha I. Aradidae, Lygaeidae, Piesmatidae, Berytidae, Pyrrhocoridae, Alydidae, Coreidae, Rhopalidae, Stenocephalidae. Die Tierwelt Deutschlands 75: 1-288.

Geaccepteerd: 8 juli 2020

Summary

***Aradus brevicollis*: a new flat bug for the Dutch fauna (Heteroptera: Aradidae)**

A male of the flat bug *Aradus* (*Aradus*) *brevicollis* Fallén, 1807 was photographed on a dead fallen *Pinus sylvestris* tree in a mixed forest. It represents the first Dutch record of this boreomontane species, that is associated with burned pine wood. Details on its distribution and biology are summarized from the literature.

Gerwin van de Maat
Rijssen

Berend Aukema
Bennekom
berendaukema@outlook.com